

Protokół
XXIII posiedzenia plenarnego (tryb mieszany)
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w dniu 16 maja 2024 r.

I. Otwarcie posiedzenia

Przewodniczący Rady Głównej prof. M. Pałys przywitał członków Rady Głównej i gości uczestniczących w posiedzeniu – prof. Justynę Olko z Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Violetę Wróblewską z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, dra Andrzeja Czyżewskiego z Instytutu Studiów Politycznych PAN, prof. M. Gdulę podsekretarza stanu w MNiSW oraz przewodniczących i wiceprzewodniczących konferencji typów szkół, przewodniczących komisji KRASP, przedstawicieli instytucji sektora szkolnictwa wyższego, przedstawicieli związków zawodowych, parlamentu i ministerstw, stałych uczestników posiedzeń Rady.

II. Przyjęcie porządku obrad

Rada przyjęła zaproponowany porządek obrad.

III. Finansowanie badań i działalności naukowej w zakresie humanistyki i sztuki

Przewodniczący Rady Głównej przypomniał, że w dyskusjach przy okazji opiniowania przez Radę sprawozdań z działalności Narodowego Centrum Nauki i Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej zgłaszane są zastrzeżenia, że finansowanie humanistyki jest niedostosowane do jej specyfiki, w porównaniu do finansowania innych dziedzin nauki. Wiedza na temat tego, z jakimi wyzwaniami spotykają się osoby prowadzące działalność naukową i badania w zakresie humanistyki warta jest poszerzenia, zarówno wśród członków Rady, jak i w środowisku. Dlatego Rada postanowiła zaprosić przedstawicieli tej dziedziny, aby przedstawili sprawę w oparciu o swoje doświadczenia.

Jako pierwszy głos zabrał dr A. Czyżewski. Na wstępie zaznaczył, że wbrew temu, co zdarza się słyszeć, humaniści nie stoją na stanowisku, że humanistyka nie powinna być oceniana i nie żądają likwidacji systemu grantowego. Chcą jednak równych szans, zrozumienia specyfiki swojej dziedziny. W polskim systemie przyjęto założenie, że jakością nauki jest pochodną stopnia jej umiędzynarodowienia oraz efektywności, a miernikiem tego jest publikowanie w zagranicznych wydawnictwach i czasopismach w językach obcych, w szczególności po angielsku. Dlatego zdecydowanie lepiej wypadają nauki ścisłe, m.in. z uwagi na ich uniwersalny charakter oraz większą liczbę im poświęconych czasopism wysoko punktowanych. Ewaluacja, pozyskiwanie grantów oraz subwencja z MNiSW są systemem naczyń połączonych. Pewne niedoszacowanie w jednym elemencie przynosi fatalne skutki w kolejnym. W przypadku humanistyki wynika ono z przeoczenia jej odmienności.

Następnie dr Czyżewski przytoczył fragmenty arkusza oceny dla ekspertów Narodowego Centrum Nauki, zgodnie z którym najwyższą ocenę otrzymuje projekt badawczy na światowym poziomie, który może wywrzeć duży wpływ na rozwój dziedziny czy dziedzin badawczych w skali światowej, a jego wyniki mają znaczne szanse na opublikowanie w wydawnictwach lub czasopismach naukowych o najwyższej randze naukowej. Oceniany jest także dorobek i uznanie na arenie międzynarodowej kierownika projektu. Dodatkowo większość ekspertów NCN pochodzi z zagranicy, co może skutkować niezrozumieniem specyfiki krajowej. Dlatego wnioski z zakresu humanistyki mają mniejsze szanse na uzyskanie finansowania z NCN. Skutkuje to niemożnością prowadzenia dużych projektów

naukowych, a co z tym idzie, również z gorszym wynikiem ewaluacji, spadkiem rangi zatrudniającego ośrodka i niższą subwencją.

Dr Czyżewski stwierdził, że niezbędne jest ponowne przemyślenie zasad tworzenia listy czasopism oraz skorygowanie wytycznych dla ekspertów NCN. Humanisci oczekują wznowienia działalności Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, zapewnienia fachowego i rzetelnego systemu recenzenckiego oraz zabezpieczenia niezależności jego funkcjonowania, np. poprzez wyodrębnienie poza MNiSW na wzór NCN.

Przewodniczący Rady Głównej podziękował za wprowadzenie i poprosił o zabranie głosu prof. J. Olko.

Prof. J. Olko przyznała, że jest zwolenniczką zachowania istniejącego systemu finansowania, ale widzi potrzebę jego transformacji, która będzie sprzyjała rozwojowi wszystkich dziedzin. Humanistyka jest w dużej mierze wykluczona z niektórych programów, np. dostępnych w ramach Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Jeśli nawet uda się uzyskać finansowanie, realizacja takich projektów z powodów formalnych jest trudna i kosztowna. Wśród przedstawicieli innych dziedzin panuje przekonanie, że dyscypliny humanistyczne są słabo rozwinięte, a badania mają charakter pseudonaukowy. Wynika to z braku wiedzy na ten temat i z niezajomości specyfiki metodologii rozwijanej w obrębie humanistyki. Przed humanistyką jest wiele wyzwań, szczególnie w zakresie umiędzynarodowienia i zwiększenia wpływu wyników badań. Ważne jest, aby dywersyfikować kanał upowszechniania wyników i publikować w różnych językach, w zależności od założonych stref oddziaływania. Kolejnym wyzwaniem jest kwestia mobilności i budowanie zespołów międzynarodowych. Obecny system ewaluacji jest anachroniczny, osłabia współpracę międzydziedzinową.

Potrzebna jest zmiana w postrzeganiu humanistyki, jej naukowego potencjału oraz poszanowanie odmienności. W tym również dopasowanie kryteriów oceny projektów humanistycznych, a nie narzucanie humanistom konieczności stosowania się do zasad, które do ich dziedziny nie pasują. Wpływ społeczny powinien być pełnoprawnym odpowiednikiem współpracy z otoczeniem gospodarczym w innych dziedzinach nauki. Problemem jest także mechanistyczne podejście do oceny projektów, a w przypadku humanistyki powinna być to również ocena jakościowa, ze szczególnym naciskiem na wyeliminowanie konfliktu interesu. W NCN udało się wypracować bardzo dobre, transparentne standardy oceny, jednak nie tak transparentne jak sposób oceniania ERC. Potencjał humanistów widać właśnie na przykładzie grantów ERC. Do chwili obecnej zespoły z Polski uzyskały 78 projektów, z tego humanistyka – 13 (blisko 17% projektów), nauki społeczne – 6 (około 8%), nauki o życiu 19 (ponad 24%), nauki ścisłe i techniczne – 40 (ponad 50%).

Prof. Olko odniosła się również do NPRH. Stwierdziła, że powinien on być ukierunkowany nie tylko na zachowanie istniejących specjalizacji i tradycji badawczych, ale również otwarty na zmianę uwzględniającą najlepsze trendy światowej humanistyki. Tego do tej pory w NPRH brakowało.

Przewodniczący Rady Głównej podziękował za wystąpienie i poprosił o zabranie głosu prof. V. Wróblewską.

Prof. V. Wróblewska rozpoczęła wystąpienie od stwierdzenia, że najwyższy czas zająć się na poważnie finansowaniem humanistyki, które ma trzy podstawowe źródła finansowania – NCN, NPRH oraz finansowanie statutowe. Następnie odniosła się do swoich doświadczeń jako dziekana Wydziału Humanistycznego UMK. Na Wydziale na jednego pracownika w semestrze przypada około 7 tys. zł na badania własne. Jest to w zasadzie

finansowanie działalności bieżącej, ponieważ prowadzenie poważnych kwerend, wyjazdów czy uczestnictwo w konferencjach jest niemożliwe bez wsparcia zewnętrznego. Pracownicy sami sobie finansują wyjazdy na konferencje. Prowadzone badania mają głównie charakter krajowy i dotyczą tego, co tworzy dziedzictwo kulturowe, narodowe. Nie uzyskują finansowania NCN, ponieważ we wnioskach o granty NCN brane są pod uwagę innowacyjność i umiędzynarodowienie.

NPRH, pomimo swoich mankamentów, jest programem, który warto zachować, oczywiście po jego odpowiedniej transformacji. Jest jedynym źródłem finansowania powstawania edycji krytycznych, encyklopedii, słowników, bibliografii, czyli podstawowych narzędzi badawczych, których tworzenie nie może być finansowane w ramach grantów NCN czy innych. Jest to dbałość o polskie dziedzictwo kulturowe. Drugi z modułów NPRH służy promocji dziedzictwa kulturowego na zewnątrz poprzez przekłady wybitnych polskich prac na języki kongresowe, a także tłumaczenie najważniejszych dzieł humanistyki światowej w celu udostępniania polskim czytelnikom.

Następnie prof. Wróblewska przedstawiła projekt zrealizowany w latach 2015-2018 przez 12 wykonawców dzięki finansowaniu uzyskanemu z NPRH – „Słownik polskiej bajki ludowej”, t. 1-3. Powstała również strona internetowa poświęcona temu projektowi, która jest aktywna, dostępna dla wszystkich i otwarta na tworzenie nowych haseł. Projekt okazał się przydatny w znaczeniu gospodarczym, została nawiązana współpraca z wieloma bibliotekami, szkołami, instytucjami kultury w kraju i za granicą.

Prof. Wróblewska opowiedziała się za stworzeniem odrębnej agencji poza ministerstwem, działającej na zasadach podobnych do NCN, skoro zostały tam wypracowane dobre praktyki. Procedury opiniowania wniosków pozwoliłyby na wzmocnienie humanistyki, na niezależność od zmieniających się mód czy układów politycznych. W tej sytuacji humanistyka byłaby traktowana zupełnie inaczej, a nie jako gorsza siostra nauk ścisłych, niemająca związku z gospodarką. W rzetelny i niezależny sposób oceniane byłyby projekty z zakresu humanistyki, co przełożyłoby się również na odmienne sposoby ewaluacji humanistyki od nauk ścisłych, które kierują się innymi prawami.

Przewodniczący Rady Głównej podziękował za przedstawione wprowadzenie i poprosił o zabranie głosu ministra M. Gdulę.

Min. Gdula podziękował za trzy ważne wypowiedzi. Przyznał, że niedofinansowanie niewątpliwie prowadzi do ubożenia kultury polskiej. Wśród źródeł finansowania humanistyki znajdują się także pensje, a ministerstwo poważnie traktuje wzrost nakładów na wynagrodzenia. Udało się zapewnić zwiększenie budżetu NCN o 200 mln zł, co jest największym wzrostem nakładów na tę agencję w historii.

Min. Gdula wyraził przekonanie, że NPRH powinien pozostać w MNiSW, ponieważ utworzenie oddzielnej instytucji nie zagwarantuje jej całkowitej niezależności w przyszłości. Ministerstwo zabezpieczyło 50 mln zł na funkcjonowanie programu. Na przykładzie NCN w ubiegłych latach widać, że nie zapewniono odpowiednich środków finansowych, co sprawiło, że instytucja przestawała być efektywna. Minister stwierdził, że liczy na skuteczne działanie nowego przewodniczącego NPRH, który zostanie powołany w najbliższym czasie, w tym na wypracowanie nowych przejrzystych zasad oceny wniosków. Warto pamiętać o programach ministerialnych, które mogą stanowić źródło finansowania, takich jak „Nauka dla Społeczeństwa II” i „Społeczna odpowiedzialność nauki II”.

Min. Gdula zaproponował, aby w nowym mechanizmie ewaluacji zrobić przestrzeń również dla osób, które chcą publikować w języku polskim i uważają, że najważniejsze dla

nich są polskie książki i artykuły w polskich czasopismach. Tak, by w środowisku naukowym mogli funkcjonować różni naukowcy, prowadzący różne badania, ponieważ różnorodność jest wartością. Stwierdził, że popiera stosowanie ocen jakościowych. Należy je rozwijać, starć się dodefiniowywać kryteria, dobrze dobierać ekspertów. Rozważa propozycje płynące z KEN, aby odejść od ewaluacji wszystkich pracowników na rzecz ewaluowania osiągnięć, wyznaczenia np. 12 osiągnięć, ze względu na które będą oceniane jednostki. Jest to rodzaj kompromisu – z jednej strony jest ocena jakości i wzmacnianie najlepszych, ale z drugiej strony zostawienie przestrzeni na różnorodność, w tym również na dydaktykę.

Następnie odbyła się debata z udziałem członków Rady Głównej i gości. Dyskutanci zwrócili uwagę m.in. na następujące kwestie.

1. Konieczność podnoszenia świadomości społecznej i politycznej, że nauki humanistyczne nie są bezkosztowe i wymagają dofinansowania. Humanistyka również potrzebuje infrastruktury badawczej, którą stanowią biblioteki i czasopisma naukowe, wielotomowe wydawnictwa, jak „Polski Słownik Biograficzny”, „Polska Bibliografia Literacka”, serie wydawnicze itp. W ostatnim czasie wydawane są opracowania elektroniczne, jak „Elektroniczny Słownik Języka Polskiego XVII i XVIII w.”, „Wielki słownik języka polskiego PAN”, za które nie przysługują żadne punkty parametryczne. Humanistyka staje się nowoczesna, od 10 lat funkcjonuje Centrum Humanistyki Cyfrowej Instytutu Badań Literackich PAN, które koordynuje działania związane z budową i wykorzystaniem infrastruktury dla badań literackich i kulturowych.
2. Nauka i szkolnictwo wyższe są niedofinansowane. Nakłady spadły poniżej 1% PKB.
3. NPRH powinno rozwijać element translatorski, aby osiągnięcia polskiej humanistyki były szeroko dostępne. Tłumaczenie na język angielski jest koniecznością, jeśli chce się wziąć udział w dyskusji naukowej otwartej na cały świat.
4. Potrzeba zagwarantowania niezależności NPRH od MNiSW i zadbanie o transparentność przeprowadzania konkursów oraz stworzenie czytelnego i przemyślanego ich harmonogramu.
5. Do rozważenia pomysł przeznaczenia określonej części budżetu NCN na finansowanie wyłącznie humanistyki. Apel do NCN o słuchanie głosów ze środowiska, które domaga się wprowadzenia pewnych zmian, dostosowania procedury do specyfiki dziedziny oraz o korzystanie z recenzentów polskich w przypadku projektów, które wymagają szczególnej wiedzy na poziomie lokalnym.
6. Propozycja przywrócenia zgodności klasyfikacji dziedziny nauk humanistycznych do klasyfikacji przyjętej przez OECD, która jest stabilna od lat.
7. Konieczność dostosowania III kryterium ewaluacji, czyli oceny wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki, do dyscyplin humanistycznych, poprzez wprowadzenie oceny eksperckiej.
8. Sposób prowadzenia ewaluacji ma wpływ na postawy, plany i funkcjonowanie pojedynczych osób i podejmowanie przedsięwzięć badawczych i planów badawczych.
9. Wielokierunkowe oddziaływanie humanistyki na otoczenie.

Zamykając debatę, przewodniczący Rady Głównej podziękował prelegentom oraz pozostałym uczestnikom spotkania za bardzo ciekawą dyskusję.

W dyskusji udział wzięli: mgr K. Bonas, prof. G. Borkowska, prof. K. Byrka, prof. M. Eder (dyrektor IJP PAN), prof. G. Marzec (dyrektor IBL PAN), prof. J. Witkoś, prof. J. W. Wiktor, prof. J. Zwoździak, ks. prof. W. Zyzak.

IV. Informacje i sprawy bieżące

Przewodniczący Rady Głównej poinformował, że notatka zawierająca bieżące informacje została udostępniona członkom Rady przed posiedzeniem i przedstawił wybrane:

1. Prof. H. Paluszkiwicz, przewodnicząca Komisji Dyscyplinarnej przy Radzie Głównej, przedstawiła pisemną informację o pracach Komisji.
2. Odbyły się liczne posiedzenia komisji sejmowych i senackich dotyczące spraw szkolnictwa wyższego i nauki. Członkowie Rady otrzymają mailowo materiały.

V. Przyjęcie uchwały w sprawie uzupełnienia składu prezydium Rady Głównej

Przewodniczący Rady Głównej poinformował, że w związku ze zmianą przedstawiciela reprezentatywnych organizacji związków zawodowych w Radzie Głównej, zaszła potrzeba uzupełnienia składu prezydium o przedstawiciela tej grupy. Kandydatem jest dr inż. J. Szczerba.

Rada powołała komisję skrutacyjną w składzie: mgr K. Bonas (przewodniczący komisji), mgr inż. P. Góra, K. Jedlińska.

Rada Główna jednogłośnie zaakceptowała przedstawioną kandydaturę. Uchwała Nr 130/2024 stanowi załącznik do protokołu.

VI. Zaopiniowanie projektów aktów prawnych

Przewodniczący Rady Głównej przedstawił projekty uchwał dotyczące projektów aktów prawnych:

1. Projekt rozporządzenia Ministra Nauki w sprawie wysokości wynagrodzenia prezesów oddziałów oraz przewodniczących i wiceprzewodniczących rad kuratorów Polskiej Akademii Nauk

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 124/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

2. Poselski projekt ustawy o zmianie ustaw w celu wsparcia odbiorców energii elektrycznej, paliw gazowych i ciepła oraz niektórych innych ustaw

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 125/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

3. Projekt rozporządzenia Ministra Nauki zmieniającego rozporządzenie w sprawie zadań Narodowego Centrum Badań i Rozwoju związanych z realizacją badań naukowych lub prac rozwojowych na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 1264/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

4. Projekt rozporządzenia Ministra Nauki zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobu podziału środków finansowych na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego oraz potencjału badawczego znajdujących się w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki oraz na zadania związane z utrzymaniem powietrznych statków szkolnych i specjalistycznych ośrodków szkoleniowych kadr powietrznych

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 127/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

5. Projekt rozporządzenia Ministra Nauki zmieniającego rozporządzenie w sprawie udzielania pomocy publicznej za pośrednictwem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 128/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

VII. Stanowiska i działania w sprawie innych aktów prawnych

Przewodniczący Rady Głównej poinformował, że wpłynęły następujące sprawy:

1. Prośba dyrektora Departamentu Nauki MNiSW o opinię w sprawie wniosku Stowarzyszenia E-learningu Akademickiego w sprawie utworzenia dyscypliny „e-learning”. Komisja Nauki przygotowuje projekt opinii czerwcowe posiedzenie Rady.
2. Rządowy projekt ustawy o czasowym ograniczeniu cen za energię elektryczną, gaz ziemny i ciepło systemowe oraz o bonie energetycznym (druk nr 346). Projekt wpłynął 9.05.2024 r., a 15.05.2024 r. Sejm uchwalił ustawę. W związku z tym, Rada odstąpiła od zaopiniowania projektu ustawy.

VIII. Opinia w sprawie zasadności włączenia do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) kwalifikacji rynkowej *Prowadzenie tutoringu akademickiego*

Przewodniczący Rady Głównej przedstawił projekt uchwały dotyczącej włączenia do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (ZSK) kwalifikacji wolnorynkowej *Prowadzenie tutoringu akademickiego*.

Rada jednogłośnie przyjęła uchwałę Nr 129/2024. Stanowi ona załącznik do protokołu.

IX. Przyjęcie protokołu XXII posiedzenia Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego (18 kwietnia 2024 r.)

Rada przyjęła protokół.

X. Sprawy różne i wolne wnioski

1. Przewodniczący poinformował, że w dniu 10.05.2024 r. spotkał się z ministrem D. Wieczorkiem. Spotkanie dotyczyło dalszych prac nad zmianami w przepisach. Minister poinformował, że zależy mu na zajęciu się sprawą nadużyć w kształceniu podyplomowym oraz kwestią demokracji na uczelniach, np. w kwestii uprawnień rad uczelni.

Następnie członkowie Rady ustalili, że podczas prac nad zmianami w ustawie PSWiN skupią się na dwóch tematach – awansie naukowym (z uwzględnieniem propozycji przedstawionej przez RDN) oraz ewaluacji (pod kątem koncepcji – czemu ma służyć i co ma od niej zależeć).

W dyskusji udział wzięli: prof. G. Borkowska, prof. K. Byrka, prof. A. Fal, prof. St. Kistryn, prof. M. Pałys, prof. A. Przyłuska-Fischer, prof. B. Rymśza, dr inż. J. Szczerba, prof. J. Szmidt, prof. J. Witkoś, ks. prof. W. Zyzak.

2. Prof. D. Sosnowska przedstawiła informację na temat VII posiedzenia Komitetu Monitorującego program Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki 2021-2027, które odbyło się 23.04.2024 r.

XI. Zamknięcie posiedzenia

Przewodniczący Rady Głównej podziękował za udział w obradach i zamknął posiedzenie.

Przewodniczący
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Prof. Marcin Pałys

Załączniki:

1. Porządek obrad
2. Uchwały Nr 124-130/2024